

BOLETÍN

DE LA

Sociedad Castellonense de Cultura

▽ ▽ ▽

TOMO XIV

— 1933 —

CASTELLÓN
EST. TIP. DE HIJO DE J. ARMENGOT

Per la difusió de la llengua

Un inici de tasca col·lectiva fet per «Taula de Lletres Valencianes»—la revista de València ja desapareguda—i arreplegat per nosaltres en estes pàgines no caigué sortosament en terra erma, i ara, l'any darrer, poguérem joiosament recollir l'esplet de la llavor que semblava perduda, gràcies a l'esforç i a la constància de les entitats jóvens de la capital de l'antic regne de València, que ens obligaren a dur a terme la tasca d'un projecte de normes unificadores ortogràfiques.

En la nostra casa social i entorn de la nostra taula de treball, s'aplegaren representants destacats de diverses entitats culturals valencianes lo dia 21 de desembre de 1932 i posada a col·lació la proposta i després d'ample i coral discussió va ésser plenament aprovada i subscrita amb lleus esmenes per tots los ací aplegats, i pocs jorns venint per altres entitats i per més de cinquanta escriptors de la nostra terra.

Si un any abans hom s'haguera atrevit a predir allò que ja és un fet ningú ho haguera cregut... Sembla miraculós allò que en tan poc temps s'ha pogut assolir després d'haver estat tan poc afortunats tots els anteriors i esforçats intents d'unificació ortogràfica de la nostra llengua. L'amor a la nostra terra, cada dia més forta i més oberta a tot avenç han fet possible esta tasca.

BASES D'UNIFICACIÓ

Es un fet acceptat hui, per quasi bé tots, que la llengua pròpia és la més alta manifestació de la personalitat d'un poble i que aquells pobles que han recobrat la seua consciència

com a tals no sols s'entreguen a l'ús del seu propi parlar, sinó que aspiren a la seua màxima depuració com a fenòmen cultural i com a prova de que volen tornar a ésser ells mateixos. Moltes causes, no totes literàries i cap d'elles desconeguda, han produït a l'hora d'ara una curiositat viva i desperta envers totes les manifestacions espirituals dels Països Valencians i singularment envers el seu parlar. És a dir que el nostre poble comença a sentir la dignitat de la llengua pròpia. Deure de patriotisme i de cultura és treballar per a que eixe impuls no s'afebleixca i per a remoure tots els obstacles que s'oposen a la seua expansió. Un d'ells, potser el més gran, radica en la manca d'unitat ortogràfica que posa als editors i en general a qui ha d'escriure en la nostra llengua, en situació semblant al pianista confús davant un instrument on no tingues la certitud que les notes són correctament colocades i obliga demés al llegidor a una veritable crítica d'interpretació dels textos a la qual ni és, ni té perquè ésser preparat el gran públic. És doncs necessària l'adopció d'un sistema ortogràfic unitari si no volem ofegar al bressol mateix, eixe esplet de curiositat patriòtica tan prometedor de fruits.

* * *

Posat que tot sistema ortogràfic és per força imperfecte i convencional, no semblarà de primer antuvi el problema de tanta magnitud com nosaltres pensem; però té dificultats que molts no sospiten. És la primera, la necessitat de posar d'acord, sincerament i eficaç, a aquells que en les seues produccions intel·lectuals empren la nostra llengua i obtindren després un consentiment automàtic i sense reserves de la massa de lectors. És la segona, que per a que siga útil un sistema ortogràfic cal fer-lo poc complicat, lògic, servit de mitjans eficaços de propaganda i sense notes que puguin provocar discrepàncies d'importància.

És per esta raó que un sistema de creació individual, sense un mínim inicial prou creixcut d'adhesions incondicionals, no és moralment viable, i, per la mateixa, cal fer tots els possibles per no deturar-se en eixe mínim, a fi de que les adhesions arriben al màxim i siguin quan més eficaços i representatives millor.

Eixa és la nostra més gran satisfacció. Els escriptors i investigadors del País Valencià, les corporacions i publicacions més preparades de la nostra terra, amb un patriotisme que mai s'enaltirà prou, han arribat a l'acord transaccional que suposa el sistema que ací s'explana. Van sense dir que no hi ha cap vençut, puix les autoritats filològiques que sotafirmen mantenen els seus punts de vista científics, penyora viva de nous progressos. Però tots acaten les grafies aprovades. Al temps, a aquelles autoritats i a la novella generació d'estudiosos pertany la cura i la missió, prou feixuga i prou llarga, d'anar rectificant i millorant un sistema—a base també naturalment d'amples acords—que deixant a un costat altres raons no pot ésser tan madurat com caldria si hem d'acodir oportunament a la satisfacció legítima que de manera imperativa demanen tant les necessitats com les inquietuts de l'hora present.

1.—En principi de paraula s'escriu *b* i no *p* en els prefixes *ab*, *ob*, *sub*, (*abdicar*, *objecció*, *substantiu*) i s'escriu *p* i no *b* en *cap* (*capar*). Excepcions: *apte*, *apnea*, *optar*, *òptic*, *òptim*; *cabdal*, *cabdell*, *cabdill*. Tant la regla com les excepcions s'estenen als composts i derivats (de *substància*, *insubstancial*; de *cabdell*, *cabdellar*) i esta observació deu donar-se per feta en tots los casos semblants.

2.—S'escriu *p* davant *t*, *c*, *s*, *n* (*asèpsia*, *hipnòtic*); *b* davant *d* (*hebdomadari*). Excepcions: *dissabte*, *dubte*, *sobte*.

3.—En final de paraula s'escriu *p* (*cap*, *camp*, *cup* (recipient), *macip*). Excepcions: finals en *fob* (*hidròfob*) i en *síl·lab* (*monosíl·lab*); darrere consonant en paraules de les quals porten *b* els femenins i derivats (*corb*, cf. *corbera*) i amb *o ab* (preposició) *adob*, *alarb*, *aljub*, *baobab*, *barb*, *cub* (fig. geomètr.) *club*, *exub*, *gàlib*, *nabab*, *torb*, *tub*.

4.—Davant *l* i *r* mai s'escriu *v*.

5.—La *c* representa un so gutural (*cap*) i un altre alveolar (*cep*); la *g* representa igualment un so gutural (*gar*) i un altre palatal (*gent*). Els sons guturals *c* i *g* poden confondre's, en mig i final de paraula. En mig de paraula s'escriu *c* davant *c*, *s*, *t* i *z*; s'escriu *g* davant *d*, *g*, *m*, *n*. (*acció*, *eczema*, *fragment*, *insigne*). Excepcions: *acmé*, *aràcnid*, *dracma*, *estricnina*, *icneumon*, *icnografia*, *tècnic*, *anècdota*, *sinècdoque* i llurs derivats.

6.—En fi de paraula s'escriu *c* (*arc*, *sole*). Excepcions: Da-

rrere consonant en paraules de les quals porten *g* los femenins i derivats (*amarg*, of. *amarga*, *amargor*). En paraules acaba- des en *fag*, *fug*, *feg* i altres en general cultes i estrangeres que en duen en les llengües originàries (*rizófag*, *centrífug*).

7.—Davant *e*, *i*, se representa el so gutural de *g* mitjançant la intercalació d'una *u* muda (*guerra*).

8.—El so gutural de *c* davant *e*, *i*, se representa mitjançant la *q* seguida de *u* muda (*que*, *quina*).

9.—El so gutural de *c* davant una *u* i altra vocal que formen una sola síl·laba se representa per *q*. Si la segona vocal és *e*, *i* damunt la *u* s'escriu la dièresi, (*quant*, *freqüent*, *obliquitat*, *quota*).

10.—En principi de paraula s'escriu *ad* i no *at* (*adjacent*). Excepcions: Davant *z* (*atzembla*) i en *atlas*, *atlàntic*, *atleta*, *atmosfera*).

11.—En fi de paraula s'escriu *t* i no *d* (*pit*, *ardit*, *avalot*, *mut*). Excepcions: Darrere consonant en les paraules de les quals porten *d* els femenins i derivats (*estupend*, cf. *estupenda*; *sord* cf. *sorda*; *esguard*, cf. *esguardar*). Darrere vocal en els femenins acabats en *etud*, *itud* (*consuetud*, *solitud*). En algunes paraules tècniques i estrangeres com *anhídrid su- mand*, *babord*, *lord*.

12.—El só palatal de *g* se representa davant *e*, *i*, per *g* (*ges- ta*, *gent*, *girar*). Excepcions: Se representa per *j* davant *ecc*, *ect* (*adjectiu*, *abjecció*); en *jersei*, *majestat* i en alguns noms de procedència bíblica o grega com *Jesús*, *Jehú*, *jerarquia*, *je- roglífic* i llurs derivats (*jeràrquic*, *jesuïta*). Davant de *a*, *o*, *u* se representa per *j* (*jaciment*, *joguina*, *jutge*, *menjar*, *pluja*).

13.—El só de palatal fricativa sorda (*ch* francesa) es repre- senta sempre per *x* (*Xàtiva*, *punxa*, *marxa*, *seixanta*, *ix*). De- vegades darrere de consonant, com en *esfinx*, *linx*, etc., i sem- pre darrere de *a*, *e*, *o*, *u*, el signe *x* pren el so de *cs* (*Alexandre*, *luxe*). I a més, en casos com: *fixe* i els derivats. Per a que prenga el de *ch* francesa s'interposa una *t* (*empatxar*, *despatx*). Excepció: de vegades també darrere la *i* (*bolítx*). El so de pre- palatal africada (*ch* castellana) es representa al començ de pa- raula per *x* (*xic*, *xaruga*, *Xecoeslovàquia*). Al mig de paraula, per *tj* davant *a*, *o*, *u*, (*platja*, *desitjós*); i per *tg* davant *e*, *i* (*metge*). A la fi de paraula per *g* darrere *i* (*llig*); *ig*, darrere les altres vocals (*vaig*, *lleig*, *roig*, *puig*).

14.—Per tal de distingir la *ll* (aquell) de la *l* geminada o doble (*intel·ligència, mol·le*) s'escriu entre les dues *l* un punt volat.

15.—Davant *b, p, m*, s'escriu *m* i no *n* per regla general (*semblar, ampriu immaculat*) llevat d'alguns casos per tractar-se de composts i derivats (*granment, tanmateix*).

16.—Davant *f* s'escriu *n* en *con, en, in*, (*confirmar, enfit, infecció*), llevat d'*émfasi, emfisema, enfitèutic* i *emfraxi*. En qualsevol altre cas s'escriu davant *f* sempre *m* (*àmfora, amfibològic*).

17.—Davant consonant, fora *b, f, p, i m*, s'escriu *n* i no *m*. Excepcions: *comte* (títol nobiliari), *impremta, femta, comtat, somriure, premsa, tramvia* i els composts de *vir* (*triumvir*).

18.—S'escriu *mp* en *asímtota, assumpció, assumepte, atemptar, compte*, (cast. *cuenta*), *consumpció, consumptiu, contemptible, eclàmpsia, exempció, exempt, metempsicosi, palimpsest, perempció, peremptori, preempció, presumpció, presumptiu, prompte, redempció, redemptor, resumpció, símptoma, sumpció, sumptuós, temps, temptar, temptativa, transumpte* i en llurs composts o derivats.

19.—El so de *rr* se representa per *r* darrere consonant i també darrere dels prefixes *ante, contra, sobre, supra, uni, bi, tri, anti, hipo, mono, di, tetra, poli, i a* privatiu (*antireligiós, arítmic*).

20.—S'escriu *r* final en els substantius formats dels sufixes *ar* (col·lectius o de lloc com *canyar*), *er* (de persona, lloc, instrument o planta com *ferrer, llorer*), *or* (derivats d'adjectius o verbs, generalment abstractes com *blancor*), *dor* (de persones, lloc o instrument com *llavador, llaurador*); en els adjectius com *rebedor, esdevenidor*, que enclouen ordinàriament una idea de futur; en els noms dels quals porten *r* els femenins i derivats (*clar, lleuger*); en els infinitius aguts (*partir*); en els infinitius plans que no acaben en *re* (*renàixer, però vendre, vore*) i en *córrer*.

21.—El so alveolar sonor *z* de (*cosa*) se representa per *z* en principi de paraula i darrere de consonant i per *s* entre vocals (*zero, dotze, casa*). Excepcions: *dacsa, endinsar, enfonsar* i en el prefix *trans* (*transigir*).

22.—El so alveolar sord de *s* (*massa*) se representa en principi de paraula i darrere consonant per *s* o *c* segons l'eti-

mologia, i entre vocals per *c* o *ss*, també segons l'etimologia. Davant, *a*, *o*, *u* la *c* pren la forma de *ç* (*c* trencada): (*serp*, *sèquia*, *cendra*, *València*, *pansa*, *mustaçaf*, *açut*, *possessió*).

23.—S'escriu *c* o *ç* i no *s* darrere *c* (*acció*), fora *sacsar* i sos derivats; en les terminacions *ància*, *ència* (*repugnància*, *València*); en les terminacions *ança*, *ença* quan son sufixes de derivació o venen de paraules que porten *c* (*esperança*, *creença*, *França*; però *ansa*, *pensa*); en els adjectius derivats de llatins de tema en *c* que porten *z* en castellà (*capaç* de *capax*, *acis*, cast. *capaz*), i, per regla general en paraules corresponents a altres castellanes del mateix origen que porten *z* (*braç*, cast. *brazo*). No sempre, però, és certa la correspondència de *z* castellana i *c* valenciana, com pot comprovar-se en *Sardenya*, *Còrsega* i en el prefixe valencià *bes*, que correspon als castellans *bis* i *biz* (*besné*, *bescuit*, cf. *biznielo*, *bizcocho*, però *besavi* = *bisabuelo*).

24.—S'escriu *s*, *ss*, no *c* o *ç* en els sufixes de derivació *as*, *assa*, *issa*, *us*, *ussa*, *dis*, *dissa* (*enjogassat*, de *joc*; *pallissa*, *pallús*, de *palla*; *cridadissa*, de *cridar*) i en *carabassa*, *fogassa*, *rabassa*, *mostassa*, *panís*, *pastís*, *vernís*, *mestís*, *garbissos*, *granissa*, *bardissa*, *llonganissa*).

25.—S'escriu *z* i no *s* ni *ss* en les paraules culles comencades per *zoo*, en les acabades en *zoic*, *zoari* i en algunes altres aiximateix cultes (*zoologia*, *paleozòic*, *hematozoari*, *amazona*).

26.—S'escriu *s* i no *ss* darrere els prefixes llatins *ante*, *contra*, *sobre*, *supra*, *uni*, *bi*, *tri*, i grecs *a* (privatiu), *anti*, *hipo*, *para*, *mono*, *di*, *tri*, *te*, *tra*, *poli*, (*unisonant*, *monosil·làbic*).

27.—S'escriu la dièresi (ü) sobre la *i* i la *u* quan no porten accent, segueixen un altra vocal i pertanyen a síl·laba distinta (*desduïa*, *diürnal*). Excepcions: Darrere els prefixes inicials *co*, *re*, (*coincidir*, *reunir*) i la *i* dels sufixes *isme*, *ista*, de la terminació verbal *int*, i de la terminació verbal *ir* dels infinitius en llurs composts els futurs i condicionals (*egoïsme*, *egoïsta*, *deduint*, *conduir*, *conduiré*, *conduiria*).

28.—L'apòstrof s'escriu davant o darrere consonant o consonants, restes d'una paraula monosil·làbica qui ha perdut la seua vocal per elisió, com un article o un pronom aton (*l'home*, de *l'home*, *porta'l*). Fora estes i la preposició *de*, no és co-

rrant apostrofar les paraules més que per tal de representar exactament una pronúncia popular. Cal advertir que les elisions no són obligatòries i l'escriptor pot ometre-les, singularment en els diàlegs.

29.—Les formes no apostrofades ni accentuades dels pronoms personals que segueixen immediatament una forma verbal s'escriuen unides a ella mitjançant un guionet, i quan són dues o més eixes formes pronominals van també unides les unes a les altres mitjançant el guionet (*portar-te*, *portar-te-ho*, *portar-te'ls*).

30.—S'escriu el guionet en paraules compostes unint les parts components quan estes ho són dels prefixes *pseudo*, *sots*, *vice*, *ex* (en casos com *ex-president*); en les compostes de forma personal de verb i substantiu (*guarda-robes*), i de substantiu acabat en vocal i adjectiu (o participi) iniciat per *r*, *s*, *x* (*cama-sec*); en *sord-mut*, *quasi-contracte*, *pre-romà*, *pro sector*, *després-ahir*, *nord-est*, *històric-arqueològic* i consemblants.

31.—La lletra *h* no més s'escriu quan ho exigix la etimologia, no mai per a substituir una consonant perduda (*haver*, *ahir*; però *raó* no *rahó*).

32.—La lletra *y* s'emptra en el dígraf *ny* (*any*) i tant està com les lletres *k* i *w* en paraules estrangeres.

33.—El dígraf *ch* té ús també en paraules estrangeres i en alguns noms de llinatge.

34.—S'accentuen totes les paraules agudes que terminen en vocal: *anirà*, *anirè*, *aní*, *condició*, *algú*.

Les paraules que terminen en *as*, *es*, *is*, *os*, *us*: *vindràs*, *cortés*, *país*, *capciós*, *confús*.

Les agudes que terminen en *en*, *in*: *ofèn*, *esplín*.

Les paraules planes que no terminen en cap de los dotze terminacions dites: *hidrófob*, *càrrec*, *centígrad*, *telègraf*, *catàleg*, *fàcil*, *àtom*, *telèfon*, *príncep*, *córrer*, *lícit*, *índex*, *òbols*, *anàveu*, *diríeu*.

Les paraules esdrúixoles s'accentuen totes: *màxima*, *múltiple*, *custòdia*, *cúria*, *València*.

Tota *a* accentuada porta l'acent greu: *voldrà*.

Tota *i* i tota *u* accentuades, l'agut: *panís*, *Rússia*.

Tota *e* i tota *o* obertes, el greu: *clemència*, *òliba*.

Tota *e* i tota *o* tancades, l'agut: *església*, *recó*.

Es troben sovint als vocabularis dues formes d'una mateixa paraula (*amb* i *ab*; *els* i *los*; *el* i *lo*). Això vol dir que ambdós formes són igualment llegendimes, encara que la primera siga la més usual i recomanable.

La declaració i bases precedents, subscrites per les més i millors i més prestigioses societats valencianes del País Valencià i per novel·listes, investigadors, conreadors de la nostra història, folkloristes, erudits, autors dramàtics, periodistes, poetes, contistes, etc., de tot arreu de les terres valencianes, obri el «Vocabulari Ortogràfic Valencià» del benemèrit Carles Salvador—treballador infatigable des del seu racó de Benassal—suara publicat per l'editorial «L'Estel».

Ara cal desitjar que tots sapiam ésser ben patriotes i complir amb el deure que ens pertoca.

Senyera

*Vermell d'espurnes de ferro,
vermell de rosella en solc.*

*Grogor d'espiga madura,
grogor de ginesta i or.*

*Blau de lli i de cel·lístia,
blau suau sense un dolor.*

*Com ma senyera es ma vida:
tros de cel, de sang i d'or.*

E. SOLER GODES